

Styret i Helgeland Sparebank

VÅR REFERANSE
18/10909

DERES REFERANSE

DATO
03.07.2020

Tilsynsrapport fra tematisyn om bankenes implementering og anvendelse av tapsreglene i IFRS 9

Finanstilsynet gjennomførte stedlig tilsyn i Helgeland Sparebank 21. mai 2019. Tilsynet var et ledd i tematisyn i 9 banker hvor hovedformålet var å kartlegge og vurdere hvordan bankene praktiserer tapsreglene i IFRS 9.

I tilsynsrapporten er det pekt på forhold som etter Finanstilsynets syn bør forbedres eller endres. Finanstilsynet har i denne sammenhengen ikke foretatt en nærmere vurdering av tapsavsetninger på enkeltengasjement og heller ikke uttalt seg om nivået på tapsavsetninger generelt. Dette er forhold som følges opp risikobasert i framtidige tilsyn og eventuelt gjennom regnskapskontrollen.

Til grunn for tilsynsrapporten ligger Finanstilsynets foreløpige rapport datert 16. desember 2019 og styrets kommentarer til rapporten i brev av 24. februar 2020.

I etterkant av det stedlige tilsynet har Norge, som andre land, blitt rammet av et økonomisk tilbakeslag som følge av covid-19. Denne tilsynsrapporten omhandler bankens rammeverk slik det forelå på tilsynstidspunktet og eventuelle varslede endringer, og tar ikke stilling til hvordan banken har håndtert den vesentlige forverringen av norsk og internasjonal økonomi i vurderingen av tapsavsetningene i 2020.

Finanstilsynet har følgende merknader etter det stedlige tilsynet:

Retningslinjer, rutiner og dokumentasjon

Systemet for risikostyring og internkontroll (jf. CRR/CRD IV-forskriften §§ 26-31) skal omfatte måling av forventede kredittap. Det fremgår spesifikt at bankene skal utarbeide retningslinjer for vurdering og beregning av forventede kredittap og dokumentere metodikk og prosedyrer, jf. § 27.

Banken måler forventet kredittap i trinn 3 både ved bruk av metode basert på vurdering av individuelle kontantstrømmer (kontantstrømmetode) og ved bruk av PD/LGD-metode. Finanstilsynet pekte i foreløpig rapport på at det er uklart hva som er bankens retningslinjer for beregning av forventet kredittap i trinn 3 og at bankens rutiner for kontantstrømberegning var under revidering på tidspunktet for tilsynet. Oppdaterte retningslinjer er nå oversendt Finanstilsynet. Individuelt vurderte nedskrivninger (kontantstrømmetoden) vil i henhold til nye retningslinjer overstyre beregnet tap etter bruk av PD/LGD-metode i trinn 3, uavhengig av om PD/LGD-beregning gir høyere eller lavere tap enn individuelt vurderte nedskrivninger. Beregning av tap i

trinn 3 foretas ved PD/LGD-metode for utlån som ikke har individuelt vurdert nedskrivning. Det fremgår av ettersendte retningslinjer at individuelt vurderte nedskrivninger skal foretas når misligholdsoppfølgingens faser, og/eller oppfølging av kunder dokumentert ved handlingsplaner, viser at det er sannsynlig at kunden ikke er i stand til å betjene lånet. Finanstilsynet legger til grunn at dette klargjøres i oppdaterte retningslinjer.

Banken har utarbeidet rutiner for validering av IFRS 9. Valideringen inkluderer vurdering av nivå på forventet tap samt modellens forutsetninger og datagrunnlag. Finanstilsynet har i foreløpig rapport pekt på at valideringsrutinene i liten grad omhandler hvilke tester som skal gjennomføres, hvilke tidsperioder som skal inkluderes og hvordan utfall av tester skal vurderes og følges opp. Videre er det etter Finanstilsynets vurdering uklart hvilken rolle styret har ved behandling av valideringsresultater og endringer av modeller. Finanstilsynet registrerer av svarbrevet at banken vil endre valideringsrutinen slik at det klart fremgår hvem som deltar, innstiller og beslutter i de ulike fasene av valideringen. Finanstilsynet vurderer at valideringsrutinen bør utvides til også å beskrive hva som skal testes samt akseptansekriterier der det er hensiktsmessig.

Det noteres at det i internrevisjonsplan for 2020 er lagt opp til egen gjennomgang rettet mot EBA/GL/2018/06 ("Guidelines on management of non-performing and forborne exposures").

Finanstilsynet har i foreløpig rapport pekt på at det bør fremgå av bankens rutiner hvilke enheter i banken som involveres i beregningen av bankens tapskostnad og rutinene bør angi hvilke konkrete arbeidsoppgaver, ansvarsområder og dokumentasjonsansvar de ulike enhetene har. Det fremgår av svarbrevet at banken vil hensynta dette i forbindelse med oppdatering av rutiner, som skal være ferdigstilt innen juni 2020.

Implementeringen av tapsreglene i IFRS 9 har ikke medført endringer i bankens fullmakter eller prosesser for oppfølging av tap. Finanstilsynet noterer at banken har etablert ytterligere kontroller med misligholdsoppfølgingen og vil vurdere behovet for tettere oppfølging av kunder som migrerer.

Definisjon av mislighold

Finanstilsynet ba i foreløpig rapport om en beskrivelse av bankens definisjon av mislighold, samt status og fremdriftsplan på forberedelser for å følge EBAs retningslinjer om misligholdsdefinisjon. Av styrets svarbrev fremkommer at det foreligger mislighold dersom kontraktsfestede betalinger er overtrukket i mer enn 90 dager og beløpet overstiger kr 1000. I tillegg anses mislighold oppstått ved konstatert tap, konkurs samt andre individuelt vurderte forhold. Engasjementer hvor det avtales endringer i vilkårene som følge av betalingsproblemer eller engasjement som blir avhendet til underkurs, vurderes å ha vesentlig økt kredittrisiko, men anses ikke misligholdt.

Videre fremkommer det at banken gjennomfører et prosjekt sammen med eksternt leverandør for å forberede innføring av ny misligholdsdefinisjon for å oppfylle kravene i regelverket (jf. CRR/CRD IV-forskriften § 2, forordning 575/2013 artikkel 178 samt CRR/CRD IV-forskriften § 7). Frist for innføringen er 1. januar 2021. Finanstilsynet legger til grunn at banken vurderer behovet for å justere datagrunnlaget tilbake i tid når ny misligholdsdefinisjon implementeres.

Underliggende modeller for beregning av forventet kredittap

I den foreløpige rapporten stilte Finanstilsynet spørsmål ved om bankens rutine for verdivurdering og kontroll med etterlevelsen gir forsvarlige anslag på realisasjonsverdier for bruk i LGD-modellene. Videre etterspurte Finanstilsynet dokumentasjon på bankens vurdering av bruken av verdiene i modellene og vurdering om tilfriskningsgraden som inngår i LGD er høyere for engasjement i trinn 1 enn trinn 2 og 3. I styrets svar fremgår det at banken har etablert kontrollrutiner for etterlevelsen. Videre fremgår det at lavere tilfriskning i trinn 2 og trinn 3 tar høyde for at engasjement som tilfriskes kan misligholdes igjen. Etter Finanstilsynets vurdering bør en slik begrunnelse fremgå av dokumentasjonen. Finanstilsynet registrerer at valideringen for 2019 vil inkludere en validering av enkelte parametere for LGD-modellene, men at datagrunnlaget ikke tillater en full validering av tapsnivå. Finanstilsynet legger til grunn av valideringen vurderer realisasjonsverdiene som ligger til grunn for modellene så langt datagrunnlaget tillater.

For å beregne EAD har banken fastsatt konverteringsfaktorer for de enkelte låneproduktene. I den foreløpige rapporten ba Finanstilsynet om en begrunnelse for valg av nivå på konverteringsfaktorer. I styrets svarbrev fremgår det at banken anser konverteringsfaktorene til å være konservativt satt. Finanstilsynet registrerer at faktorene vil revurderes når validering er gjennomført.

Banken validerer PD på egne data og også med et samlet datagrunnlag med samarbeidende banker. I foreløpig rapport kommenterte Finanstilsynet at valideringsresultatene indikerte at PD-modellene kan være for lavt kalibrert. I styrets svar fremgår det at observert mislighold ligger høyere enn predikert mislighold i de fleste risikoklassene, og utenfor toleransegrensen totalt sett. Samlet sett for alle bankene i valideringsgrunnlaget er nivået innenfor akseptansegrensene. Siden datagrunnlaget for banken er begrenset, legger styret mest vekt på det samlede resultatet. Finanstilsynet vurderer at det kan være forskjeller i risiko mellom bankene slik at banken må legge stor vekt på eget datagrunnlag i valideringen. Modeller som er for lavt kalibrert bør oppkalibreres. Finanstilsynet forventer at styret foretar en fornyet vurdering av kalibreringen.

Justering i tapsanslag som følge av makroøkonomiske forventninger

I den foreløpige rapporten påpekte Finanstilsynet at banken i scenarioene forutsetter at makro-utviklingen konvergerer tilbake til utgangspunktet ved utgangen av fremskrivingsperioden på fem år, og at det derfor kun i midten av perioden kan bli relativt høye utlånstap uansett hvor svake makroprognosene er. Videre stilte Finanstilsynet spørsmål ved om bankens nedgangs-scenario i tilstrekkelig grad fanger opp effektene av en alvorlig nedgangskonjunktur.

Banken opplyser i sitt svarbrev at den har vurdert at den vesentligste andelen av tap beregnes innen fem år, hovedsakelig som følge av at lån blir nedbetalt eller utløper samtidig som at sikkerheter øker i verdi. Bankens samlede vurdering er at femårs scenarioene er dekkende for nedgangskonjunkturer.

Det må forventes at mange lånekunder vil få problemer med å nedbetale lånegjelden i en alvorlig nedgangskonjunktur, ettersom inntjeningen kan være negativ og likviditeten presset. For eksempel var det kun en marginal nedgang i de ikke-finansielle foretakenes samlede bruttogjeld (K3) under bankkrisen og finanskrisen. Det indikerer at det er vanskelig å redusere gjelden i alvorlige nedgangskonjunkturer. Videre vil sikkerhetene typisk falle i verdi i slike perioder. Historien har vist at eiendomsverdiene i alvorlige nedgangskonjunkturer har falt med 30-50 prosent. Finanstilsynet er

kritisk til om bankens nedgangs-scenario, slik det fremsto under tematilsynet, i tilstrekkelig grad fanger opp effektene av en alvorlig nedgangskonjunktur og legger til grunn at banken vurderer dette på nytt. Den siste tids utvikling som følge av Covid-19 pandemien og oljeprisfallet understreker, etter Finanstilsynets vurdering, at det bør legges større vekt på de makroøkonomiske justeringene ved fastsettelsen av fremtidige tapsestimater.

Banken forutsetter at lånekundenes evne til å betale avdrag i et nedgangsscenario er like god som i et realistisk eller optimistisk scenario. I den foreløpige rapporten stilte Finanstilsynet spørsmål ved om dette er realistisk.

I svarbrevet opplyser banken at nedgangsscenarioet forutsetter en økning i sannsynligheten for mislighold som er ment å gjenspeile blant annet at kunder ikke forventes å innfri sine kontraktsfestede forpliktelser som avtalt, og dermed misligholde lånene.

Finanstilsynet påpeker at et lån som misligholdes ofte vil innebære at lånekunden ikke klarer å nedbetale de kontraktsfestede avdragene. Det betyr at hovedstolen *ikke* skal reduseres, slik banken forutsetter. Ved å forutsette en automatisk reduksjon i hovedstolen uansett hvor svak lånekundens betjeningsevne er, vil eksponeringsbeløpet som multipliseres med PD og LGD reduseres, og dermed vil det forventede utlånstapet bli lavere. I en ekstrem situasjon, hvor banken har kontraktsfestet at lånekunden skal nedbetale hele hovedstolen i løpet av scenarioet, vil utlånstapet bli null uansett hvor høy PD og LGD er. Finanstilsynet ber banken revurdere forutsetningen om at lånekundens evne til å betale avdrag er upåvirket av den økonomiske utviklingen.

Vesentlig økning i kredittrisiko

Banken anvender endring i 12 måneders PD som estimat for endring i levetids-PD ved vurdering av om det har skjedd vesentlig økning i kredittrisiko. Finanstilsynet har i den foreløpige rapporten pekt på at bankens dokumentasjon for å anvende 12 måneders PD som et estimat, er mangelfull og at endringer i kredittrelaterte og makroøkonomiske faktorer ikke i tilstrekkelig grad blir gjenspeilt i benyttet PD. Finanstilsynet registrerer at banken vil vurdere dette på nytt i løpet av tredje kvartal 2020. Banken vil også sørge for å forbedre dokumentasjonen av hvordan avdragsfrie lån håndteres i modellen. Finanstilsynet vil bemerke at banken ved hver regnskapsavslutning må vurdere om modellen i tilstrekkelig grad tar hensyn til fremadskuende informasjon i vurderingen av vesentlig økning i kredittrisiko. Spesielt når markedsforholdene endrer seg, slik det har gjort i 2020, kan det bli nødvendig å foreta justeringer i tapsavsetningene basert på informasjon som ikke er hensyntatt i modellen.

I den foreløpige rapporten pekte Finanstilsynet på at dersom PD-modellen som benyttes i oppfølgingen (adferdsscore) er kalibrert lavere enn PD-modellen som benyttes ved innvilgelse (søknadsscore), kan bankens identifisering av engasjementer med vesentlig økning av risiko bli mangelfull siden kundene generelt vil få lavere PD ved overgangen til adferdsscore uten at risikoen er endret. I bankens svarbrev fremgår det at banken har analysert forskjellene i kalibreringen og vurderer at det ikke er vesentlig forskjell mellom nivåene i modellene. Finanstilsynet legger til grunn at banken regelmessig vurderer at identifiseringen av engasjement med forhøyet risiko ikke vesentlig påvirkes av ulik modell for innvilgning og oppfølging.

Unntak for utlån med lav kredittrisiko

Finanstilsynet har i den foreløpige rapporten omtalt unntaket for utlån med lav kredittrisiko og nevnt at unntaket omfatter et stort volum av bankens utlån.

Banken er av den oppfatning at den ikke benytter lavrisikounntaket, men benytter en absolutt grense for å identifisere migrering fra trinn 1 til trinn 2. Banken viser til at bruk av den absolutte grensen på 0,75 prosent ikke har gitt vesentlig effekt sammenlignet med å ikke ha en absolutt grense.

Finanstilsynet tar til etterretning at bruk av den absolutte grensen ikke har hatt vesentlig effekt i 2018 eller 2019. Dette er imidlertid en periode preget av stabile og gode markedsforhold.

Finanstilsynet antar at med forverrede markedsforhold, kan bruk av en slik grense få vesentlig effekt. Alle utlån under bankens terskel på 0,75 prosent vil bli værende i trinn 1 så lenge PD er under 0,75 prosent, uavhengig av hvilken PD som lånet hadde ved opprettelsen. Finanstilsynets vurdering er at bankens bruk av en slik absolutt terskel, som begrenser flytting av utlån fra trinn 1 til trinn 2, i realiteten er bruk av lavrisikounntaket.

For å sikre en rettidig identifisering av utlån med vesentlig økning i kredittrisiko, er Finanstilsynet av den oppfatning at banker bør benytte standardens unntak for utlån med lav kredittrisiko med aktsomhet. Dette er spesielt viktig i perioder med usikre markedsforhold og i nedgangstider med økt kredittrisiko for store deler av porteføljen. Finanstilsynet mener for øvrig at bankens benyttede grense på 0,75 prosent er for høy. Finanstilsynet legger til grunn at kriteriene som benyttes for å identifisere vesentlig økning i kredittrisiko overvåkes jevnlig og justeres om nødvendig.

Øvrige kriterier

Engasjementer hvor det avtales endringer i vilkårene som følge av betalingsproblemer vurderes å ha vesentlig økt kredittrisiko. Finanstilsynet registrerer videre at modellen fremover vil bli gjenstand for regelmessig evaluering og utvikling. Det kan være aktuelt å implementere øvrige *kvalitative* vurderinger knyttet til vesentlig økning i kredittrisiko, for eksempel brudd på covenants og early warning-gjennomgang.

Effektiv rente og forventet levetid

Finanstilsynet stilte i foreløpig tilsynsrapport spørsmål om hvordan effektiv rente på lån blir beregnet. Banken viser i svarbrevet til at dette beregnes av EVRY, men det fremgår ikke hvorvidt etableringsgebyr og depotgebyr inngår i den effektive renten. Finanstilsynet legger til grunn at banken hensyntar gebyrer i den effektive renten og at disse blir amortisert og inntektsført over forventet levetid for produktet. Banken har videre bekreftet at den validerer forventet levetid opp mot faktisk levetid.

Måling av forventet kredittap i trinn 3

Finanstilsynet pekte i foreløpig rapport på at det i mottatte enkeltsaker hvor beregning av forventet kredittap i trinn 3 er foretatt ved bruk av kontantstrømberegning, kun inngår ett makrosenario samt at neddiskontering ikke er foretatt for enkelte utlån. IFRS 9 krever at tapsberegningen skal reflektere et sannsynlighetsvektet beløp fastsatt gjennom å evaluere ulike utfall. I de tilfeller hvor det er liten usikkerhet knyttet til utfallsrommet og engasjementet er av liten størrelse, vil anvendelse av ett scenario kunne være hensiktsmessig og medfører ikke vesentlig avvik. Etter Finanstilsynets

vurdering kan det imidlertid være betydelig usikkerhet knyttet til fremtidsscenarioer. Det fremkommer av svarbrevet at det i henhold til rutiner og modell skal beregnes et forventningsrett estimat på individuelle nedskrivninger. Finanstilsynet kan imidlertid ikke se av ettersendte rutiner om banken benytter minst to makrosenarioer eller når kravet til neddiskontering skal foretas. Finanstilsynet legger til grunn at dette spesifiseres i rutinene som er under oppdatering.

Usikkerhet i estimater

I den foreløpige rapporten har Finanstilsynet påpekt at bankens metodikk mangler en vurdering av usikkerhet i metoder og datagrunnlag på områder hvor datagrunnlaget er svakt. For å innregne forventede kredittap, herunder vurdere mulige utfall, bør bankene vurdere usikkerhet i estimatene knyttet til datagrunnlag og valg av målemetoder og mulige skjevheter i estimatene. I styrets svar fremgår det at banken jobber videre med å inkludere estimeringsusikkerheten i modellbeskrivelsen. Finanstilsynet vil fremheve viktigheten av at banken vurderer kilder til usikkerhet i estimatene, herunder bruk av eksterne data, og foretar nødvendige justeringer.

Noteopplysninger

Finanstilsynet har i den foreløpige rapporten påpekt enkelte mangler i notene om kredittrisiko i årsregnskapet for 2018. Finanstilsynet noterer at banken vil oppdatere manglende informasjon og uklarheter i årsregnskapene fremover.

Finanstilsynet har registrert at banken har tatt inn manglende informasjon i årsregnskapet for 2019. Dette gjelder blant annet:

- Opplysninger knyttet til LGD
- Opplysninger om sikkerhetsstillelser, blant annet ved å angi sikkerhetsdekning i prosent av brutto utlån innenfor gitte intervaller.
- Informasjon om scenarioer og scenarioenes effekt på tapsavsetningene
- Informasjon om sensitiviteter knyttet til sentrale forutsetninger
- Informasjon om skjønsmessige vurderinger og tilknyttet usikkerhet

Banken har bekreftet at eventuelle endringer i metoder og vesentlige forutsetninger vil bli redegjort for i fremtidige årsregnskap i tråd med IFRS 7.35Gc).

Avslutning

Finanstilsynet har ikke vurdert hvorvidt forholdene beskrevet over omfattes av verdipapirlovgivningens regler om informasjonsplikt, jf. vphl § 5-2 første ledd, jf. § 3-2. Finanstilsynet legger til grunn at dette løpende vurderes av banken.

Finanstilsynet ber om å få tilsendt kopi av protokollen fra styremøte(r) der denne tilsynsrapporten er behandlet.

Finanstilsynet ber om at det oversendes en kopi av denne rapporten til bankens revisor.

For Finanstilsynet

Ann Viljugrein
direktør for bank- og forsikringstilsyn

Anne Marie Romsaas
tilsynsrådgiver

Dokumentet er godkjent elektronisk og har derfor ikke håndskrevne signaturer.